

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาจะเป็นการพัฒนาด้านทรัพยากรมนุษย์ของประเทศที่สำคัญที่สุด ถ้าคนในประเทศได้รับการศึกษาที่ดีแล้วก็จะส่งผลต่อศักยภาพในการพัฒนาประเทศต่อไปในอนาคต รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นอย่างมาก ประกอบกับประเทศไทยก้าวเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปีที่ผ่านมา ซึ่งทำให้มีการแข่งขันกันสูงมากไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการเงิน เศรษฐกิจ แรงงาน สังคม และอื่นๆ ซึ่งประเทศไทยจึงต้องเตรียมคนให้มีศักยภาพเพียงพอสำหรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน มีความรู้เกี่ยวกับความเป็นไทยและมีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรีเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่ตั้งอยู่ในเขตธนบุรี โดยมีปรัชญาคือ เป็นมหาวิทยาลัยแห่งการเรียนรู้คู่คุณธรรม บูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับภูมิปัญญาสากล สร้างองค์ความรู้เพื่อพัฒนาท้องถิ่นให้ยั่งยืนและสร้างสังคมคุณภาพ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษา โดยการจัดการศึกษาและการจัดกระบวนการเรียนรู้นั้น ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นสถานศึกษา ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชนและสถาบันทางสังคมต้องร่วมมือกันจัดให้เกิดการเรียนรู้ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตามศักยภาพของตนเองได้อย่างแท้จริง ดังนั้นการเรียนรู้และการสร้างลักษณะนิสัยแห่งการเรียนรู้ จึงถือเป็นหัวใจที่จะทำให้การพัฒนาผู้เรียนบรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ โดยกำหนดแนวทางการจัดการศึกษาไว้ในอันที่จะนำ "ทรัพยากร" ที่มีอยู่ทั้งสถานที่ บุคลากร และงบประมาณ มาใช้เพื่อให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างเต็มที่ ทุกโอกาสตามความเหมาะสม และมาตรา 25 ซึ่งได้บัญญัติไว้ว่า "รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์กีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ" การจัดกิจกรรมการเรียนรู้จึงควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่เป็นแหล่งความรู้ที่มีคุณค่าที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้รับข้อมูลความรู้มากขึ้นและสามารถเรียนรู้ได้ทั้งจากครูคน ครูเครื่อง และครูธรรมชาติ (กรมวิชาการ, 2544 ข:ความนำ)

ที่สำคัญคือการส่งเสริมให้นำคุณค่าจากสรรพสิ่งทั้งใกล้ตัวและไกลตัวซึ่งเป็นแหล่งวิทยาการ ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษามาใช้ในการศึกษาเรียนรู้ ซึ่งจะทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ โดยมีการประสานความร่วมมือกับครอบครัวและบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และสามารถพัฒนาได้เต็มตามศักยภาพที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน มีความรักและภาคภูมิใจในชุมชนและท้องถิ่นของตนเอง ชุมชนจึงมีความสำคัญและมีประโยชน์อย่างมากต่อการจัดการศึกษาเพราะชุมชนเป็นแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ที่สำคัญยิ่ง ที่สามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้ สอดคล้องกับ พจนี

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ถือเป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 แบ่งออกเป็น 4 ประเภทคือ แหล่งเรียนรู้ที่เป็นธรรมชาติแหล่งเรียนรู้ที่เป็นบุคคล/สมาคม แหล่งเรียนรู้ที่เป็นสถานที่ สถาบันและหน่วยงานแหล่งเรียนรู้ที่เป็นเทคโนโลยี กิจกรรม วัฒนธรรมและประเพณี ซึ่งแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดว่าเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เป็นบุคคล ซึ่งแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญเป็นการเชื่อมโยงความรู้จากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง เป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิต ผ่านกระบวนการทางปัญญาจนตกผลึกเป็นองค์ความรู้ ซึ่งความรู้ดังกล่าวจัดว่าเป็นพื้นฐานของความรู้ใหม่ๆ ในปัจจุบัน การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นสำคัญเหล่านี้มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน จะเป็นการช่วยให้องค์ความรู้เหล่านั้นไม่เกิดการสูญหายและทำให้เด็กรุ่นใหม่ได้มีโอกาสเรียนรู้ภูมิปัญญาในท้องถิ่นของตนเองที่สืบทอดต่อกันมา สอดคล้องกับงานวิจัยของ วิไล กันทะใจ (2550: 88) ได้กล่าวถึงการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน พบว่า นักเรียนและชุมชนมีความพึงพอใจต่อการจัดการศึกษาตามหลักสูตรขั้นพื้นฐานสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น และ วรพจน์ อาษา รัฐ (2550 : 39) กล่าวว่า ภูมิปัญญากับการพัฒนาเด็กของไทยที่สะท้อนถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ความเชื่อที่สั่งสมมา และส่งผ่านออกมาเป็นกิจกรรม หลายฝ่ายเห็นความสำคัญของการส่งเสริมกิจกรรมเพื่อพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น

อำเภอพระประแดงเป็นอำเภอหนึ่งที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่สามารถนำมาใช้ในการจัดการศึกษาที่หลากหลาย โดยอาณาเขตทิศเหนือติดต่อกับเขตยานนาวา เขตคลองเตย เขตพระโขนง และเขตบางนา ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอเมืองสมุทรปราการ มีถนนทางรถไฟสายเก่า(สายปากน้ำ) เป็นเส้นแบ่งเขต ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอเมืองสมุทรปราการและอำเภอพระสมุทรเจดีย์ คลองขุด คลองบางฝ้าย กิ่งกลางแม่น้ำเจ้าพระยา คลองท่าเกวียน และคลองบางจากเป็นเส้นแบ่งเขต ทิศตะวันตก ติดต่อกับเขตทุ่งครุและเขตราชบุรีบูรณะ (กรุงเทพมหานคร) คลองรางใหญ่ คลองขุดเจ้าเมือง ลำรางสาธารณะ คลองบางพิง คลองแจรงร้อน เป็นเส้นแบ่งเขต อำเภอพระประแดง แบ่งการปกครองย่อยออกเป็น 15 ตำบลแต่ละตำบลแบ่งออกเป็นหมู่บ้านรวม 67 หมู่บ้าน ได้แก่ ตำบลตลาด ตำบลบางพิง ตำบลบางจาก ตำบลบางครุ ตำบลบางหญ้าแพรก ตำบลบางหัวเสือ ตำบลสำโรงใต้ ตำบลบางยอ ตำบลบางกะเจ้า ตำบลบางน้ำผึ้ง ตำบลบางกระสอบ ตำบลบางกอบัว ตำบลทรงคนอง ตำบลสำโรง และตำบลสำโรงกลาง มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำนวน 9 แห่ง ได้แก่ โดยมีเทศบาล 3 เทศบาล ได้แก่ เทศบาลเมืองพระประแดง เทศบาลเมืองลัดหลวง เทศบาลเมืองปู่เจ้าสมิงพราย และมีองค์การบริหารส่วนตำบลจำนวน 4 แห่ง คือ องค์การบริหารส่วนตำบลบางยอ ครอบคลุมพื้นที่

ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาในสถานศึกษา อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และได้รับประสบการณ์ตรงจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองตามความถนัดและความสนใจของตนเอง ก่อให้เกิดคุณลักษณะของการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ เกิดความรัก ความผูกพัน ภูมิใจในท้องถิ่นและชุมชนของตน

โจทย์/คำถามการวิจัย

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการจัดการศึกษาของอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการมีอะไรบ้าง
2. สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการเป็นอย่างไร
3. แนวทางในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ของอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
2. เพื่อศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
3. เพื่อศึกษาแนวทางในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยมีการบูรณาการวิธีการต่างๆ ในการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นได้แก่ ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ศึกษาข้อมูลภาคสนาม ศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา โดยการจัดการประชุมกลุ่มย่อย การสัมภาษณ์ระดับลึกและหาแนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาโดยการจัดการประชุมกลุ่มย่อย

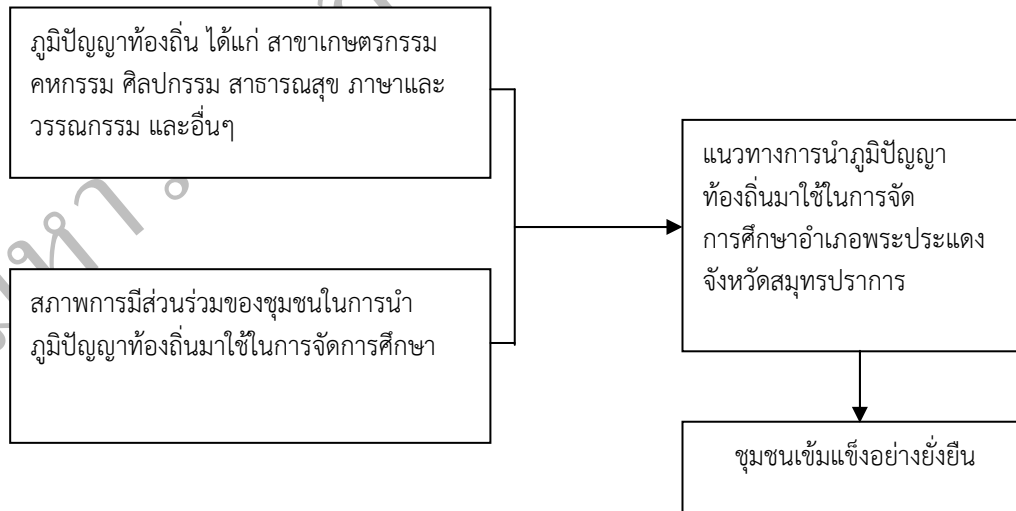
กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้นำชุมชน ประชาชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้มีส่วนได้เสียในการจัดการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ศิษยานิเทศก์ ครู ผู้ปกครอง เป็นต้น ในอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

พื้นที่ในการศึกษา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

ดำเนินการสำรวจและศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการและศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา และศึกษาแนวทางในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการโดยการสำรวจพื้นที่ภาคสนาม ประชุมกลุ่มย่อยและการสัมภาษณ์ระดับลึก

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัยพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ตามแนวคิดของธนาकरคลังสมองกรุงเทพมหานคร (2557: 2 -3) แบ่งออกเป็นสาขาต่างๆ 6 สาขาได้แก่ เกษตรกรรม คหกรรม ศิลปกรรม สาธารณสุข ภาษาและวรรณกรรมและสาขาอื่นๆ โดยมีขั้นตอนการมีส่วนร่วม 4 ขั้นตอนตามแนวทางของกรมการพัฒนาชุมชน (2529 : 16) แสดงดังภาพที่ 1.1

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

นิยามศัพท์

ชุมชน หมายถึงกลุ่มคนที่อยู่รวมกัน อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึงการร่วมมือกันของคนในชุมชนในการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหาในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ ร่วมกันการวางแผน ร่วมกันดำเนินการช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน อำนวยความสะดวก และร่วมกันประเมินผลให้ข้อคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง

แหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูลข่าวสาร ความรู้และประสบการณ์ของบุคคลและสถานที่เพื่อการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 แบ่งออกเป็น 4 ประเภทคือ แหล่งเรียนรู้ที่เป็นธรรมชาติแหล่งเรียนรู้ที่เป็นบุคคล/สมาคม แหล่งเรียนรู้ที่เป็นสถานที่ สถาบันและหน่วยงานแหล่งเรียนรู้ที่เป็นเทคโนโลยี กิจกรรม วัฒนธรรมและประเพณี ในที่นี้จะศึกษาเฉพาะแหล่งเรียนรู้ที่เป็นบุคคลคือภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาหัตถกรรม สาขาศิลปกรรม งานประดิษฐ์ ฯลฯ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ในด้านต่างๆ ในการดำรงชีวิต ซึ่งเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์และความเฉลียวฉลาดของคนแต่ละคน ผ่านกระบวนการเลือกสรร เรียนรู้ ปรับแต่งพัฒนา และมีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง อาจจะมีการประยุกต์ และเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามช่วงเวลาจนอาจเกิดความรู้ใหม่ขึ้นมาอีกตามสภาพสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมต่างๆ เพื่อให้เหมาะสมกับยุคสมัย

ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง บุคคลที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่นในอำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการที่เป็นผู้มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในเรื่องนั้นเป็นอย่างดี ประสบความสำเร็จมีผลงานเป็นที่ยอมรับของคนโดยทั่วไป สามารถเผยแพร่และถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แพร่หลายกับคนรุ่นต่อไป

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ได้ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในอำเภอพระประแดง สามารถนำมาใช้ในการจัดการศึกษาในสถานศึกษา
2. ได้แนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาในสถานศึกษาเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน
3. เป็นข้อมูลสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ ต่อไป
4. ช่วยกระตุ้นให้ชุมชนและท้องถิ่นเห็นความสำคัญ และมีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการศึกษาของเยาวชนต่อไป